

ROZDZIAŁ 18

KURS WALUTOWY A KONWERCENCJA REGIONÓW

Wprowadzenie

Jednym ze skutków członkostwa Polski w Unii Europejskiej i dojścia do unii walutowej, jest usztywnienie kursu PLN w stosunku do Euro, a następnie wprowadzenie Euro w miejsce waluty krajowej. Będziemy zatem mieć do czynienia ze zjawiskiem postępującego w czasie usztywnienia kursu walutowego. Gospodarka polska ze względu na swoją niewielką skalę, w porównaniu z gospodarką unijną (około 2% udziału w PKB Unii Europejskiej) nie będzie mogła wpływać na zmianę kursu Euro. Stąd można przyjąć, że kurs walutowy, PLN wobec Euro, a następnie kurs Euro, będzie kursem stosunkowo sztywnym. Oznacza to, że sztywność kursu będzie oddziaływać zarówno na sytuację w całej gospodarce narodowej, jak i na sytuację w stosunku do poszczególnych części tej gospodarki. Dotyczy to również województw, czyli w terminologii ogólnej regionów.

Poszczególne regiony w kraju rozwijają się w sposób nierównomierny (szybciej lub wolniej). Mówi się, że procesy rozwoju regionów mogą charakteryzować się konwergencją, czyli wznoszeniem, poprawą sytuacji, lub też polaryzacją (zróźnicowaniem), czyli pogorszeniem sytuacji jednych regionów względem drugich. Proces polaryzacji jest procesem samoistnym, o który nie musimy zabiegać. Natomiast konwergencja jest procesem pożądanym, o który musimy zabiegać. Staramy się o to poprzez prowadzoną politykę regionalną, czyli oddziaływanie zewnętrzne i wewnętrzne na rozwój regionalny. Proces konwergencji będzie hamowany przez wprowadzane usztywnienie kursu walutowego. Ujawnia się to poprzez fakt, że regiony bogatsze korzystają z wprowadzanej sztywności kursu w większym stopniu niż regiony biedniejsze.

Poniższe opracowanie przedstawia próbę udowodnienia tezy, że „usztywnienie kursu walutowego hamuje proces konwergencji regionów i sprzyja ich polaryzacji”. W tym celu w pierwszej kolejności zostaną objaśnione przyczyny zróźnicowania rozwoju regionalnego, a następnie zostanie opisany wpływ rodzajów kursu walutowego: kursu sztywnego lub płynnego na równowagę w otwartej gospodarce rynkowej. Zostanie także przeanalizowany wpływ sztywności kursu walutowego na dwa typy regionów: regionów o wyższym i o niższym poziomie rozwoju. Dodatkowo zostanie poddany analizie wpływ pobudzania rozwoju regionów o niskim poziomie rozwoju, wynikający z prowadzonej polityki regionalnej. Ponadto zostanie przeanalizowane obecne zróźnicowanie poziomu rozwoju województw oraz zostaną przedstawione skutki uboczne tego zróźnicowania. Wnioskiem generalnym jest stwierdzenie, że sztywność kursu walutowego wymaga wprowadzenia dodatkowego pobudzania słabiej rozwiniętych regionów, gdyż sztywność ta wpływa na regiony polaryzująco, zwiększając ich zróźnicowanie.

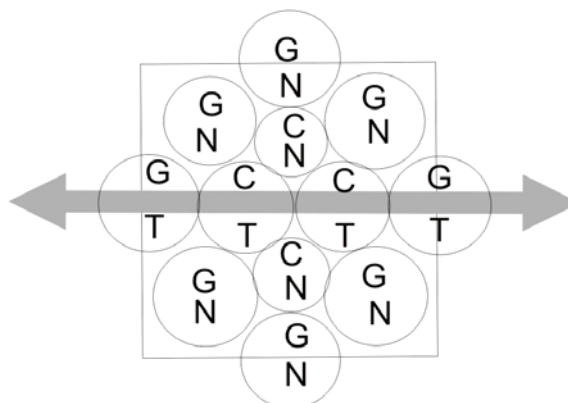
1. Przyczyny zróźnicowania rozwoju regionalnego

Zróźnicowanie rozwoju regionalnego jest wywoływane przepływami kapitału oraz migracjami ludności. Kapitał jest przyciągany do miejsc o jego wyższej krańcowej

produktywności. Oznacza to, że ma on tendencję do lokalizacji w regionach bogatszych. Znaczna ingerencja w owe przyciąganie, w ramach zewnętrznej polityki regionalnej, można doprowadzić do osłabienia rozwoju wszystkich regionów kraju. Występuje tu pewna trudność w określeniu równowagi pomiędzy korzyściami wynikającymi z rozwoju, któremu towarzyszy zwiększenie się różnic, a rozwojem bardziej równomiernym.

Prowadzenie zewnętrznej polityki regionalnej ma na uwadze realizację trzech celów. Pierwszy cel to dokonywanie zmian, polegających głównie na wdrażaniu wiedzy. Drugi cel to taki rozwój regionalny, który polega wykorzystywaniu różnorodnych cech sprzyjanych temu rozwojowi. Trzeci cel to wyrównywanie szans rozwoju (a nie równomierny rozwój) poprzez stwarzanie warunków dla zwiększenia spójności społeczno gospodarczej i terytorialnej oraz poprzez rozwój ekologicznie bardziej zrównoważony. Cele te są realizowane poprzez narzędzia ogólne: bezpośrednie i pośrednie a także narzędzia specyficzne, dostosowane do danego regionu, oraz narzędzia adresowane do danego rodzaju podmiotów. Stosowane narzędzia wpływają na metropolizację wybranych obszarów, zmuszają do wyboru priorytetów rozwoju oraz wywołują powstawanie ośrodków i kanałów przepływu innowacji.

W warunkach gospodarki rynkowej, konkurencja prowadzi do polaryzacji regionalnej. Można zatem stwierdzić, że polaryzacja dominuje nad wyrównywaniem, czyli nad konwergencją. Dodatkowym czynnikiem zwiększającym polaryzację, jest zjawisko globalizacji. Globalizacja wpływa na podział regionów na dwie grupy. Pierwsza grupa A to regiony, które cechuje wysoka dynamika rozwoju i które są w stanie wykorzystywać zjawisko globalizacji. Druga grupa B regionów cechuje niska dynamika rozwoju i brak zdolności wykorzystania zjawiska globalizacji. Stąd, by uzyskać bardziej zrównoważony rozwój, o mniejszym zróżnicowaniu między grupami regionów A i B, należy wspierać regiony grupy B kosztem regionów grupy A. W tymże wsparciu należy zastosować podejście innowacyjne. Polega ono nie tylko na przepływach z grupy regionów A do grupy regionów B. Należy również stosować, przeciwstawne co do kierunków i efektów, przepływy z grupy regionów B do grupy regionów A. Ponadto we wspieraniu tym należy uwzględnić specyfikę położenia obu grup regionów. Z punktu widzenia lokalizacji, regiony można podzielić na bardziej lub mniej tranzytowe oraz na regiony usytuowane w centrum kraju lub przy jego granicach. Położenia regionów przedstawiono na rysunku 1.

Rys 1. Położenia regionów: C – centralne, G - graniczne oraz T – tranzytowe i N – nietranzytowe

Źródło: Opracowanie własne.

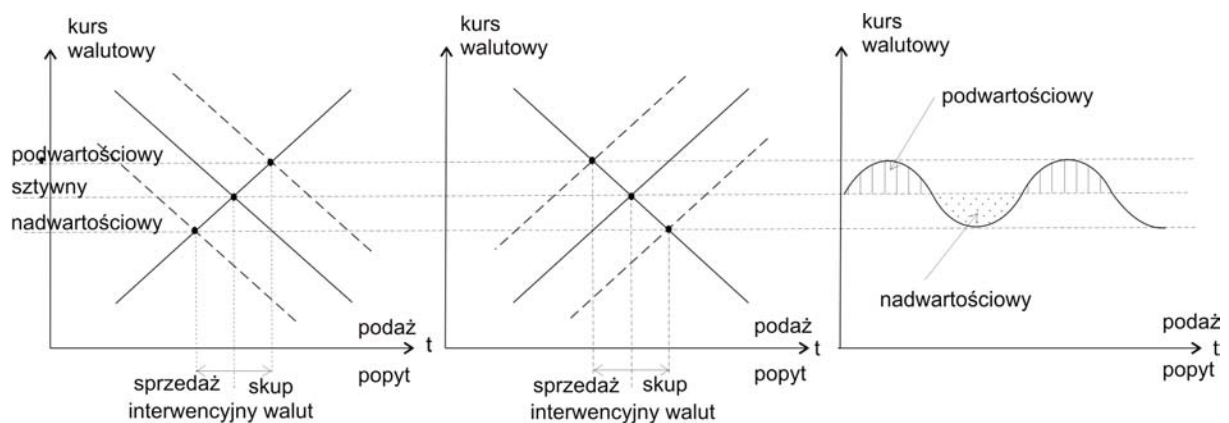
Regiony usytuowane w kraju centralnie, ze względu na ich korzystniejsze położenie, jest łatwiej wspierać. Łatwiejsze jest także wspieranie tych regionów, które mają położenie tranzytowe. Natomiast trudniej jest wspierać regiony usytuowane przy granicy kraju oraz przy

ich położeniu nietranzytowym. Stąd można stworzyć co najmniej trzy kategorie regionów, z punktu widzenia warunków ich wsparcia. Są to: grupa 1, kategoria CT; grupa 2, kategorie GT i CN oraz grupa 3, kategoria GN. Skrajnymi kategoriami regionów są kategorie CT (najlepsze warunki dla wsparcia) i kategoria GN (najgorsze warunki do wsparcia). Można też przyjąć, że grupa 1 województw, to grupa A, zaś grupa 3 województw, to grupa B. Z grupy 2 województw. Lepsze z nich znajdują się w grupie A zaś gorsze z nich w grupie B.

Zróźnicowanie regionów nosi także cechy społeczne. W regionach grupy A występują lepsze szanse dla rozwoju społecznego, w tym mniej jest wykluczeń społecznych, czyli ludzi niezdolnych do samodzielności na rynku pracy. W regionach grupy B, występują mniej korzystne warunki dla rozwoju społecznego i więcej wykluczeń społecznych. Aby zmniejszyć zróźnicowanie tych cech, celowe jest wspieranie migracji ludności z regionów grupy B do regionów grupy A. Migracje te powodują również zmniejszenie różnic w rozwoju regionów, jeżeli te różnice mierzymy wielkościami w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

2. Kurs walutowy w gospodarce otwartej, a rozwój regionalny

W gospodarce otwartej rynki wewnętrzne dóbr, pracy i pieniądza, są bez żadnych ograniczeń powiązane z odpowiednimi rynkami zewnętrznymi, czyli z rynkiem międzynarodowym. Otwarcie to oznacza, że kurs walutowy uelastycznia się, czyli jest płynny. Ale może wystąpić przypadek, gdy mała gospodarka, wiążąc się z gospodarką dużą, poprzez usztywnienie kursu walutowego swojej waluty w stosunku do waluty dużej gospodarki, funkcjonuje w warunkach kursu sztywnego. Wtedy każda zmiana po stronie popytu lub po stronie podaży pieniądza krajowego, spowodowana nierównoważoną wymianą z zagranicą, powoduje przejście nominalnego kursu walutowego w kurs podwartościowy lub nadwartościowy. Tworzenie się podwartościowości lub nadwartościowości kursu walutowego przedstawiono na rysunku 2.

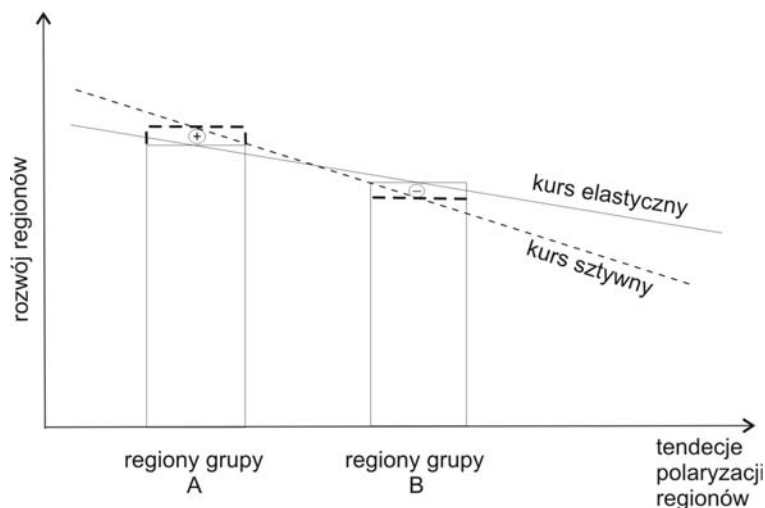
Rys 2. Tworzenie się podwartości i nadwartości kursu walutowego wobec zmian popytu i podaży pieniądza krajowego, spowodowanych wymianą z zagranicą

Źródło: Opracowanie własne na podstawie E.M. Pluciński, „Makroekonomia gospodarki otwartej”, WSH i FM, Warszawa, 1998 r.

Kurs podwartościowy zwiększa konkurencyjność zewnętrzną gospodarki i wywołuje nadwyżkę w bilansie płatniczym, wzrost rezerw walutowych i daje impuls do narastania inflacji. Kurs nadwartościowy obniża konkurencyjność zewnętrzną gospodarki, wywołuje wzrost deficytu w bilansie płatniczym, narasta dług zewnętrzny oraz daje impuls do narastania deflacji. Ponadto występowanie kursu podwartościowego lub nadwartościowego wywołuje szereg skutków ubocznych. Skutki te wpływają pośrednio na poziom bezrobocia, a

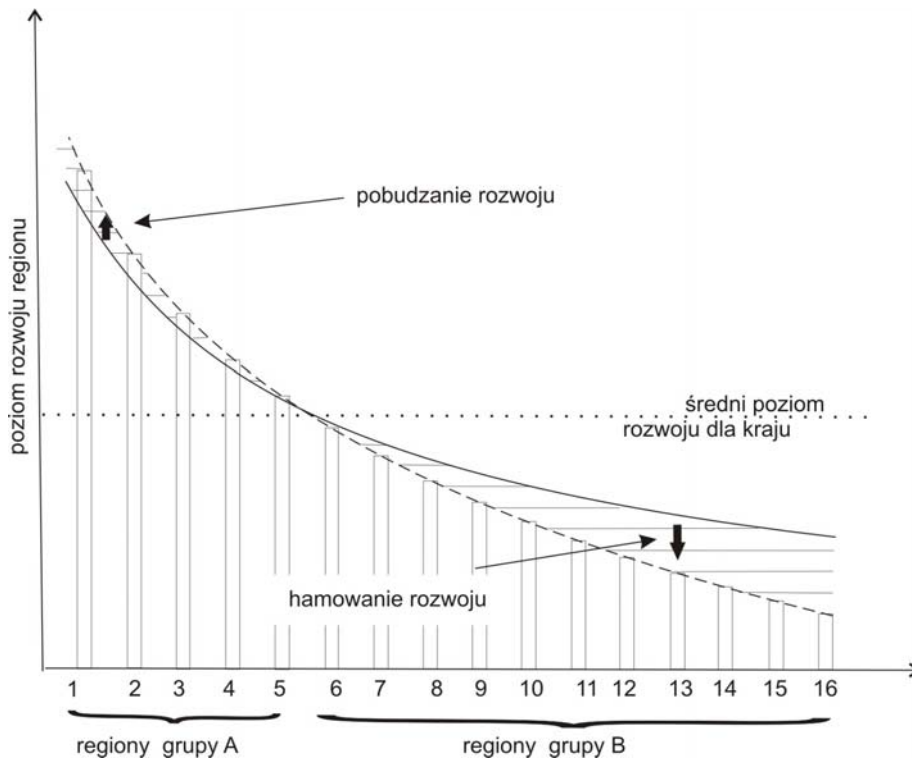
poprzez zmiany cen wywołują zmianę poziomu spożycia. W rezultacie brak elastyczności przy kształtowaniu się kursu walutowego, powoduje występowanie szeregu efektów ubocznych. Efekty te, w postaci wpływu na rozwój regionów, nie są identyczne dla wszystkich regionów. Regiony bogatsze, stojące na wyższym poziomie rozwoju, lepiej wykorzystują korzystne oddziaływanie i są bardziej odporne na wpływ oddziaływania niekorzystnego. Natomiast regiony uboższe w mniejszym stopniu wykorzystują oddziaływanie korzystne oraz w większym stopniu wpływa na nie oddziaływanie niekorzystne.

Stały kurs walutowy, wobec zmian salda w bilansie płatniczym („+”, „-”, „=”) wywołuje więc występowanie dwóch rodzajów oddziaływań dla regionów: oddziaływań korzystnych i niekorzystnych. Ta oscylacja, czyli zmienność korzystnych i niekorzystnych oddziaływań, może dodatkowo pobudzić do rozwoju regiony bogatsze. Z drugiej strony regiony biedniejsze mogą być dodatkowo w tym rozwoju przyhamowywane. Można więc stwierdzić, że oscylacja czyli zmienność korzyści lub ich braku, wynikających z sztywności kursu walutowego, oddziałująca na rozwój regionalny, wywołuje odmienne skutki dla regionów bogatszych (grupa A) i dla regionów biedniejszych (grupa B). Dla regionów grupy A zmienność ta może je dodatkowo pobudzić do rozwoju. Inaczej będzie w przypadku regionów grupy B, w których owa zmienność, może dodatkowo przyhamować ich rozwój. Wpływ sztywności kursu walutowego na polaryzację regionów w obu grupach regionów A i B, przedstawiono na rysunku 3. Kurs walutowy sztywny, w porównaniu z kursem walutowym elastycznym, zwiększa tendencje do polaryzacji regionów. Przeciwdziała więc konwergencji regionalnej.

Rys 3. Wpływ sztywności kursu walutowego na polaryzację regionów grupy A i grupy B
Źródło: Opracowanie własne.

Sztywność kursu oddziałuje na rozwój regionalny w sposób zależny od tego w jakiej sytuacji znajduje się dany region. Dwie grupy regionów A i B zachowują się odmiennie pod wpływem sztywnego kursu. Na pierwszą grupę regionów – grupę A, sztywność kursu walutowego oddziałuje pobudzająco. Można zatem powiedzieć, iż mamy do czynienia z pobudzaniem ich rozwoju za pomocą sztywnego kursu, a innymi słowami, że sztywność kursu pobudza rozwój regionu. Zaś na drugą grupę regionów – grupę B, sztywność kursu walutowego oddziałuje hamująco. W tym przypadku sztywność kursu walutowego hamuje rozwój regionu. Te dwie skrajne sytuacje zilustrowano za pomocą schematu, przedstawionego na rysunku 4. Regiony są zróżnicowane ze względu na rozwój. Sztywny kurs walutowy te zróżnicowanie powiększa.

Rys 4. Schemat wpływu sztywności kursu na rozwój regionów

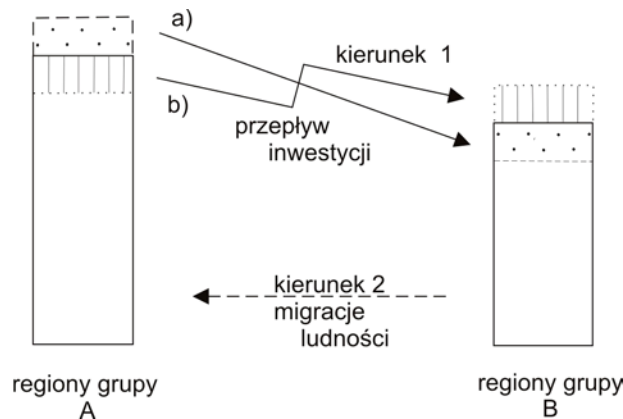
Źródło: Opracowanie własne.

Dzieje się tak dlatego, że usztywnienie kursu daje korzyści z tytułu braku kosztów transakcyjnych, braku ryzyka kursowego oraz ułatwień w wymianie międzynarodowej (transakcjach). Korzyści te są większe w tych regionach, które w większym stopniu uczestniczą w wymianie z zagranicą. Występuje też w nich większa nadwyżka w wymianie z zagranicą. Ta nadwyżka w wymianie powoduje, że między grupami regionów A i B, występuje nierównowaga, czyli presja na tworzenie się tej nierównowagi. Nierównowagę tę można zmniejszyć poprzez: dystrybucję kapitału z grupy regionów A do grupy regionów B oraz poprzez migracje ludności z grupy regionów B do grupy regionów A. Sztywny kurs walutowy powoduje, że w grupie regionów B, w porównaniu z grupą regionów A, wolniej rośnie produkcja, szybciej zwiększa się bezrobocie oraz występuje mniejsza konkurencyjność produkcji na rynku.

3. Przeciwdziałanie skutkom sztywnego kursu walutowego dla rozwoju regionalnego

Aby przeciwdziałać powiększaniu się różnic pomiędzy tymi grupami regionów A i B, do regionów grupy B powinien dodatkowo napływać do nich kapitał. Ponadto z regionów grupy B powinien odpływać nadmiar zasobów siły roboczej. Jedynie dzięki napływowi kapitału do regionów grupy B z regionów grupy A oraz dzięki odpływowi z regionów grupy B części zasobów siły roboczej do regionów grupy A, może nastąpić zahamowanie tendencji do polaryzacji, wywołanej wprowadzeniem sztywnego kursu walutowego. Zmniejszenie oddziaływania sztywnego kursu na wzrost różnic w rozwoju regionalnym, może być przeprowadzone na dwa sposoby. Pierwszy radykalny sposób, to dążenie do likwidacji różnic w rozwoju regionów. Polega on na wprowadzeniu zasady równomiernego rozwoju regionalnego. Należy tu jednak wspomnieć, iż odeszliśmy od realizacji tej zasady, gdyż nie wydaje się, aby była możliwa do wdrożenia. Zatem pozostaje sposób drugi, który leży u podstaw zewnętrznej polityki regionalnej. Polega on na udzieleniu regionom grupy B

pomocy, kosztem regionów grupy A. Pomoc ta, jest pomocą inwestycyjną. Ponadto, należy sprzyjać migracjom ludności z regionów grupy B do regionów grupy A. Te dwa rodzaje przepływów: inwestycji z grupy regionów A do grupy regionów B oraz migracji ludności z regionów grupy A do grupy regionów B, powinny być na tyle znaczące, aby mogły nie tylko równoważyć (znosić) skutki, wywołane sztywnością kursu walutowego, ale także mogły służyć zmniejszeniu różnic w rozwoju między regionami obu grup. Działania te przedstawiono na rysunku 5. Podane działania powinny być dwukierunkowe.

Rys 5. Działania zewnętrznej polityki regionalnej dotyczące przepływu inwestycji, służące: a) zniesieniu skutków sztywności kursu walutowego, b) zmniejszaniu różnic w rozwoju regionów oraz dotyczące migracji ludności

Źródło: Opracowanie własne.

Kierunek pierwszy to przepływy z grupy regionów A do grupy regionów B, polegające na przenoszeniu inwestycji (środków finansowych). Przenoszenie to powinno być na tyle wysokie, aby mogło nie tylko zmniejszać negatywne skutki sztywności kursu walutowego dla zróżnicowania rozwoju regionalnego, ale również aby zmniejszać różnice w tym rozwoju. Różnice w rozwoju regionów stanowią pierwotną przyczynę, wywołującą negatywny wpływ sztywności kursu walutowego na rozwój regionalny. Ponadto zmniejszenie różnic w rozwoju regionów ma miejsce również wtedy, gdy występują migracje ludności z grupy regionów B do grupy regionów A. Następuje wówczas zmniejszenie zapotrzebowania na inwestycje w regionach grupy B. Skorelowanie ze sobą obu wielkości przepływów, dałoby w efekcie skuteczne narzędzie dla zmniejszenia różnic międzyregionalnych.

Przepływy inwestycji i ludności między grupami regionów A i B są współzależne. Jeśli napłynie do regionów grupy B duża ilość inwestycji, to dzięki nim może nastąpić na tyle silny rozwój regionalny, że jego poziom, mierzony w przeliczeniu na 1 mieszkańca, będzie na tyle duży, że wystąpi zmniejszenie niepożądanych różnic w rozwoju regionów grupy B w porównaniu z regionami grupy A. Podobny skutek będzie uzyskany przy odpływie ludności z regionów grupy B do regionów grupy A. Odpływ ten, zwiększy mierniki przeliczeniowe na 1 mieszkańca. Tym samym zmniejszą się niepożądane różnice w rozwoju regionów obu grup.

4. Międzyregionalne przepływy inwestycji i migracji ludności

Przy zróżnicowaniu poziomu rozwoju między regionami grupy A i B wynoszącym jak 2:1, środki służące realizacji przepływów inwestycji, będą pochodzić w 2/3 z grupy regionów A i w 1/3 z grupy regionów B (zakładając, że te wielkości są liczone na 1 mieszkańca). Przy

realizacji przepływów inwestycji z regionów grupy A do regionów grupy B, wielkość netto transferu inwestycji do regionów grupy B będzie mniejsza o $1/3$ i wyniesie $2/3$.

Realizacja inwestycji w grupie regionów B odbywać się będzie z udziałem regionów grupy A, jako regionów sprawniejszych i bogatszych. Oznacza to, że część z $2/3$ przepływających inwestycji do regionów grupy B, będzie retransferowana z powrotem do regionów grupy A. Przy założeniu, że retransfer z grupy regionów B do grupy regionów A może sięgnąć nawet 50% wielkości pierwotnej transferu, to w rzeczywistości w regionach grupy B pozostanie $1/3$ z pierwotnej wielkości, którą zamierzano przeznaczyć na pomoc w postaci wyodrębnionego centralnego funduszu wsparcia, w ramach prowadzonej zewnętrznej polityki regionalnej. Tym samym również w regionach grupy A ubędzie jedynie $1/3$, (czyli połowę pierwotnie transferowanej wielkości). Wynika z tego modelowego przykładu, że skuteczność realizacji przepływu inwestycji z regionów grupy A do regionów grupy B jest niska. Niskie są końcowe przepływy inwestycji, uwzględniające nie tylko pobór (gromadzenie środków) ale również i retransfer jaki ma miejsce w trakcie realizacji inwestycji. W rezultacie działań: transferu netto i retransferu inwestycji, pomimo pierwotnego transferu w wysokości 1, końcowy rezultat będzie taki, że rzeczywisty transfer, czyli saldo transferu, wyniesie nie 1, a $1/3$. Tym samym proces wyrównywania różnic między grupami regionów A i B, wywołany przepływami inwestycji, będzie znacznie wolniejszy.

Podobnie ma się rzecz z migracjami. Występują tu dwa rodzaje migracji: migracje zagraniczne, czyli zewnętrzne (m_z) oraz migracje wewnętrzne między grupami regionów A i B (m_w). Migracje zagraniczne są wywołane czynnikami związanymi z atrakcyjnościowymi cechami zewnętrznymi. Cechy te skuteczniej oddziałują na regiony grupy A niż na regiony grupy B. Stąd migracje zewnętrzne z regionów grupy A są większe niż z regionów grupy B. Dlatego też migracje wewnętrzne z regionów grupy B do regionów grupy A, aby mogły zniwelować zwiększone migracje zewnętrzne z regionów grupy A, muszą być zwiększone o różnicę między grupami regionów A i B w migracjach zewnętrznych. Oznacza to, że nierównomierność migracji zewnętrznych musi być zrównoważona zwiększeniem migracji wewnętrznych.

Ponadto dochodzą dodatkowo mechanizmy hamujące, czyli ograniczające pozytywne efekty, wynikające z migracji wewnętrznych. Polegają one na tym, że w migracjach wewnętrznych z regionów grupy A do regionów grupy B, przeważa migracja ludności w wieku poprodukcyjnym. Natomiast w migracji wewnętrznej z regionów grupy B do regionów z grupy A, dominuje migracja ludności w wieku produkcyjnym. Oznacza to konieczność zwiększenia migracji ludności z regionów grupy B do regionów grupy A, dla zrekompensowania skutków migracji wewnętrznej ludności w wieku poprodukcyjnym z regionów grupy A do regionów grupy B. Tym samym efekt migracji maleje. Należałoby zatem dla utrzymania efektu migracji, zwiększać migrację dodatkową. Tak więc te dwa czynniki: nierównomierność regionalna migracji zewnętrznej oraz dodatkowa migracja wewnętrzna ludności w wieku poprodukcyjnym, powoduje zmniejszenie pozytywnych skutków migracji wewnętrznych, dla zmniejszenia polaryzacji regionów i ich konwergencji. Nieproporcjonalne migracje wewnętrzne: ludności w wieku poprodukcyjnym z regionów grupy A do regionów grupy B oraz ludności w wieku produkcyjnym z regionów grupy B do regionów grupy A, powodują w efekcie narastanie zróżnicowania wydajności pracy, a co za tym idzie także produktywności, czyli wielkości wytworzonego PKB/1 pracującego, a następnie na 1 mieszkańca. W regionach grupy A zwiększa się, na skutek migracji, aktywność zawodowa ludności. Natomiast w regionach grupy B, na skutek migracji, aktywność zawodowa maleje. Jest to więc skutek uboczny migracji między regionami grupy B, a regionami grupy A.

Przyjęto modelowe założenie, że miernikiem, za pomocą którego mierzy się zróżnicowanie poziomu w rozwoju regionów grup A i B, jest PKB/1 mieszkańca. Załóżmy,

że zróżnicowanie to wynosi obecnie jak 2:1. Chcemy, aby w przyszłości zróżnicowanie to zmalało i wynosiło jak 1:1,5. Jedna jednostka inwestycji może wywołać 0,25 jednostek przyrostu PKB. Chodzi tu o zbadanie, w jakim czasie przesuwane z grupy regionów A do grupy regionów B inwestycje, wynoszące około 4% PKB rocznie oraz przy 1% rocznie migracji ludności z grupy regionów B do grupy regionów A, może nastąpić założone zmniejszenie różnic. Przyjęto, że w 2/3 zróżnicowanie to jest wywołane czynnikami rozwojowymi, a w 1/3 czynnikami sztywności kursu. Przy założonych dwukierunkowych przepływach: inwestycji i ludności, oddziaływanie każdego z tych jest równorzędne. Chcąc zmniejszyć zróżnicowanie do zakładanego poziomu można wyszacować, że potrzeba na to aż 33 lata. Okres ten może być wydłużony o 1/3 czyli o około 10 lat działaniem czynnika usztywnienia kursu.

5. Analiza istniejącego zróżnicowania rozwoju województw

Analiza zróżnicowania rozwoju na poziomie województw, potwierdza działanie opisanych powyżej mechanizmów. Przede wszystkim należy stwierdzić, że mamy do czynienia z narastającą polaryzacją rozwoju regionalnego. Zbliżające się usztywnienie kursu walutowego może dodatkowo wywołać bodziec polaryzacji. Brak obecnie aktywnej, zewnętrznej polityki regionalnej, nie może tej polaryzacji przyhamowywać. Wymagać to będzie dodatkowego wzmocnienia zewnętrznej polityki regionalnej, aby skuteczniej hamować polaryzację rozwoju województw. Z przedstawionego w tabeli 1 zróżnicowania rozwoju województw, wynika szereg wniosków, które uzasadniają powyższe stwierdzenia.

Jak wynika z dynamiki wzrostu PKB/1 mieszkańca w latach 1995-2000, odniesionej do dynamiki ogółem w kraju, stwierdzić można jednoznacznie, że narasta polaryzacja rozwoju regionalnego. Województwa najbardziej rozwinięte, które można by zaliczyć do regionów grupy A, rozwijały się szybciej niż średnia kraju. Skrajna rozpiętość między najwyższą, a najniższą dynamiką, wynosiła aż 35%. Narastająca rozpiętość jest częściowo zmniejszana migracjami. W województwach o najwyższej dynamice wzrostu PKB/1 mieszkańca, miało miejsce również dodatnie saldo migracji. Są to województwa Mazowieckie, Wielkopolskie, Małopolskie i Pomorskie. W pozostałych województwach dynamika wzrostu PKB/1 mieszkańca była niższa od średniej krajowej, a saldo migracji ujemne. W poszczególnych województwach w 2002 r. wystąpiła duża rozpiętość między poziomem nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca. Wynosi ona od 55 % (województwo Lubelskie) do 187% (województwo Mazowieckie) w stosunku do poziomu średniego w kraju. Wyższy poziom od średniego poziomu w kraju występuje jedynie w trzech województwach Mazowieckim, Dolnośląskim i Wielkopolskim. Oznacza to, że najbliższych latach, na skutek obecnych dużych zróżnicowań regionalnych w poziomie nakładów inwestycyjnych, następować będzie w Polsce polaryzacja regionalna. Stąd trudno jest oczekiwać, że będzie występować tendencja do konwergencji regionów.

Pozostałe, podane w tabeli 1 wielkości, dotyczące zróżnicowania rozwoju województw, porównano z odpowiednimi wielkościami, występującymi w krajach członkowskich UE-15 jak i w nowych krajach członkowskich +UE-10. Dla wszystkich podanych czterech wskaźników, występuje znacznie gorszy poziom w Polsce, w porównaniu z UE-15 oraz nieco gorszy ich poziom w porównaniu z +UE-10. Występuje też duże zróżnicowanie tych wskaźników między województwami. Zróżnicowanie między skrajnymi województwami max-min wskaźników wynosi: dla wskaźnika zatrudnienia – 20%, dla wskaźnika bezrobocia – 83%, dla wskaźnika wykształcenia wyższego – 54% oraz dla

Tabela 1

Podstawowe dane charakteryzujące zróżnicowanie poziomu rozwoju województw w Polsce

L.p.	Województwa	Dynamika	Saldo migracji w tys. osób w 2001r.	Nakłady	Wskaźnik		Wskaźnik		Wskaźnik		Wskaźnik udziału pracujących w sektorze III w 2001r.	
		wzrostu PKB/1 miesz. w latach 1995-2000- w %		inwestycyjne PLN/1 miesz. w 2002 r.	zatrudnienia (15-64 lat) w 2000 r.	w %	Polska =100	w %	Polska =100	w %		Polska =100
		Polska =100		Polska =100	w %	Polska =100	w %	Polska =100	w %	Polska =100	w %	Polska =100
1	Dolnośląskie	99	-2,1	115	48,3	90	22,4	124	12,7	130	57,7	115
2	Kujawsko-Pomorskie	90	-1,5	81	52,0	97	22,5	124	9,4	76	49,3	98
3	Lubelskie	89	-3,9	55	57,7	107	15,7	87	13,6	111	41,9	84
4	Lubuskie	91	-1,0	86	50,0	93	26,0	144	11,2	91	56,0	112
5	Łódzkie	97	-1,6	80	53,7	100	18,4	102	12,3	100	49,8	99
6	Małopolskie	101	+3,1	89	60,1	112	13,8	77	14,1	115	45,7	91
7	Mazowieckie	122	+12,4	187	59,2	110	13,8	77	15,5	117	55,4	111
8	Opolskie	87	-4,6	66	53,2	99	19,4	108	10,0	81	43,8	87
9	Podkarpackie	92	-3,0	68	55,3	103	16,9	94	10,8	88	41,1	82
10	Podlaskie	98	-1,8	63	58,3	108	15,1	84	12,9	105	42,0	84
11	Pomorskie	100	+0,7	98	53,4	99	21,3	118	12,7	103	60,7	121
12	Śląskie	90	-9,8	97	48,5	90	16,5	92	9,4	76	51,4	103
13	Świętokrzyskie	98	-2,5	77	54,0	93	18,5	103	9,6	78	40,5	81
14	Warmińsko-Mazurskie	93	-3,0	66	49,2	91	28,9	160	9,8	80	54,3	108
15	Wielkopolskie	108	+2,1	108	54,0	91	15,9	88	10,0	81	45,6	91
16	Zachodnio-Pomorskie	94	-1,4	80	50,7	94	26,6	147	13,0	106	62,0	124
17	Polska	100	-17,9	100	53,8	100	18,0	100	12,3	100	50,1	100
18	UE-15	-	-	-	64,3	-	7,6(20)	-	22,3	-	66,7	-
19	+ UE-10	-	-	-	56,8	-	14,5(2)	-	14,2	-	53,6	-

Źródło. Obliczenia własne na podstawie danych EUROSTAT i GUS

wskaźnika udziału pracujących w sektorze III – 43%. Daje to średnią zróżnicowania tych wskaźników, wynoszącą 50%.

Porównując te zróżnicowania ze zróżnicowaniem dynamiki wzrostu PKB/1 mieszkańca, wynoszącym około 35%, należy stwierdzić, że zróżnicowania te są od siebie współzależne. Aby zmniejszać zróżnicowanie poziomu rozwoju województw, należy dążyć do zmniejszania różnic między województwami dla podanych wyżej wskaźników. Głównymi „sprawcami” wpływającymi na zmniejszenie tego zróżnicowania są wskaźniki: wykształcenia i pracujących w sektorze usług. Jest to zgodne z obserwacjami¹ poczynionymi przy badaniu przyczyn wywołujących przyspieszony rozwój regionów Unii Europejskiej.

Wnioski końcowe

Z przedstawionych powyżej rozważań wynikają trzy wnioski.

Pierwszy wniosek, to stwierdzenie, że sztywność kursu walutowego w gospodarce otwartej zwiększa polaryzację w rozwoju regionalnym. Tym samym zmniejsza się skłonność regionów do konwergencji, czyli do bardziej równomiernego wzrostu. Oznacza to konieczność wzmocnienia zewnętrznej polityki regionalnej wpływającej na zmniejszanie polaryzacji, która by eliminowała „kursową” polaryzację regionów.

Drugi wniosek, to istnienie możliwości zmniejszenia polaryzacji regionów poprzez prowadzoną zewnętrzną politykę regionalną. Polityka ta polega ona na dwustronnych przepływach: nakładów inwestycyjnych z regionów bogatszych dla regionów biedniejszych oraz na migracji ludności z regionów biedniejszych do regionów bogatszych. Skuteczność tej polityki, zmniejszającej polaryzację regionów jest ograniczona z dwu powodów: zmniejszania się inwestycji do wielkości netto na skutek ich retransferu oraz ze względu na niekorzystną strukturą wiekową migrującej ludności.

Trzeci wniosek, to stwierdzenie, że głównymi czynnikami sprzyjającymi konwergencji i przeciwdziałającymi polaryzacji regionów są: zwiększenie poziomu wykształcenia (wyższego) ludności oraz wzrost zatrudnienia (liczby pracujących) w sektorze III, czyli usługach. Oznacza to, że źródłem konwergencji regionów jest wzrost poziomu wykształcenia ludności. Na zwiększenie poziomu wykształcenia ludności powinna być nakierowana zarówno zewnętrzna jak i wewnętrzna polityka regionalna. Niestety w Polsce nie ma powszechnej świadomości co do potrzeby takiego działania w tej dziedzinie.

¹ K. Gawlikowska-Hueckel, Procesy rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej. Konwergencja czy polaryzacja?, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, 2003